

پسرفت رشد در کودکان

اگرچه عمده مباحث و موضوعاتی که در روان‌شناسی رشد اطفال و نوجوانان مدنظر بوده و به آنها پرداخته می‌شود، بررسی روند رشد و تکامل و پیشرفت آنها در حیطه کارکردهای عاطفی، اجتماعی، ارگانیک و... است، لیکن گاه در کودکان و نوجوانان با پسرفت مواجه می‌شویم.

اگرچه عمده مباحث و موضوعاتی که در روان‌شناسی رشد اطفال و نوجوانان مدنظر بوده و به آنها پرداخته می‌شود، بررسی روند رشد و تکامل و پیشرفت آنها در حیطه کارکردهای عاطفی، اجتماعی، ارگانیک و... است، لیکن گاه در کودکان و نوجوانان با پسرفت مواجه می‌شویم.

به عبارت دیگر برخلاف انتظار، نه تنها فرد به موازات رشد سنی خود، در حوزه‌های مختلف روان‌شناختی، رشد و پیشرفتی نداشته، بلکه به نسبت و در مقایسه با توانمندی‌ها و کارایی قبلی خود دچار پسرفت گردیده و روند نزولی نشان می‌دهد. برای مثال کودکی که از لحاظ تکلم و دامنه لغات، به میزان مشخص و قابل قبولی از توانایی رسیده، بنا به دلایلی که موضوع بحث این گفتار است، نه تنها پیشرفتی نداشته، بلکه قدرت و توان خود را در به کار بردن کلمات، گفتن آنها یا جمله‌سازی از دست می‌دهد یا کودکی که براساس روند رشد و تکامل خود، قادر به کنترل ارادی ادراک خود شده، مجدداً دچار شب‌اداری می‌شود. بنابراین شناخت علل و زمینه‌های پسرفت در اطفال و نوجوانان ضروری است و باید با مشاهده هرگونه شواهدی دال بر پسرفت آنها، به دنبال علت‌های آن بود. همچنین در زمان رخدادها و فاکتورهایی که می‌توانند منجر به پسرفت شوند، تمهیداتی اندیشیده شود تا آسیب وارده بر روند رشد و تکامل کودک کمتر و کنترل شود.

اگرچه فهرست علت‌هایی که می‌توانند به پسرفت رشد اطفال منجر شوند، مفصل است، اما در این مجال کوتاه به مهم‌ترین و در عین حال شایع‌ترین آنها اشاره می‌شود.

بحران‌ها

بحران‌هایی مانند وقوع جنگ، رخدادهای غیرمترقبه مانند زلزله، صاعقه، خورشیدگرفتگی، سیل، تصادفات رانندگی، مشاهده درگیری‌های منجر به ضرب و جرح و قتل یا درگیری‌های خشن و فیزیکی می‌تواند موجب پسرفت رشد کودکان شود.

اضطراب

از شایع‌ترین و مهم‌ترین علل پسرفت در اطفال اضطراب و تنش‌ها هستند. مواردی مانند سوگ و از دست دادن پدر و مادر یا یکی از عزیزان (مانند مادر بزرگ، پدر بزرگ و...) که کودک از نظر عاطفی وابستگی و ارتباط نزدیکی با آنها داشته از این جمله است. جدایی والدین از یکدیگر یا جداسدن کودک از محیط یا افراد و دوستانی که به آنها وابسته بوده است، به علت جابجایی محل یا شهر محل سکونت نیز در رشد او موثر است. حتی جابجایی مدرسه محل تحصیل، جدایی از همکلاسی‌ها و... نیز می‌تواند منجر به اضطراب کودک شود که در واقع اضطراب و استرس ناشی از تروما و حوادث تلخ و ناگوار است. مثلاً کودکی که از نزدیک شاهد فوت یکی از والدین خود در سانحه تصادف رانندگی بوده است، پس از آن با یادآوری ذهنی صحنه رخداد، دچار اضطراب و تنش می‌شود و این اختلال روان‌شناختی می‌تواند به پسرفت کودک منتهی گردد.

تنبیه کودک بلاخص تنبیه‌های فیزیکی، تنبیه‌های نامتناسب و افراطی و غیرمعقول یا تنبیه کودک در جمع نیز تاثیر منفی در رشد او دارد.

یکی از مهم‌ترین تنش‌هایی است که کودکان با آنها مواجه بوده و گاه در این مواجهه، عکس‌العمل‌ها و واکنش‌های شدیدی نشان می‌دهند مساله احساس تبعیض است. این احساس ممکن است ناشی از رفتار ناشایست والدین باشد که بین فرزندان خود تبعیض قائل می‌شوند یا اشتباه آموزگار و مربی باشد که بین کودکان و دانش‌آموزان تحت آموزش خود، فرق می‌گذارند.

اثرات روان‌شناختی بسیار شدیدی در اطفال به جای می‌گذارد. وقتی که کودک می‌بیند، عضوی از خانواده یا کلاس که عملکرد ناموفق‌تری داشته و یا از نظر رفتاری و انضباطی نمره پایین‌تری گرفته است، بیشتر مورد توجه و لطف والدین، اطرافیان یا آموزگار است، شدیداً دچار تنش و استرس می‌شود.

بیماری‌ها

بیماری‌های مختلفی می‌توانند منجر به پسرفت رشد کودک شوند. بیماری‌های تیروئیدی و نامنظمی‌های آن، بیماری‌های خونی مانند کم‌خونی شدید، بیماری‌های قلبی بلاخص آن دسته از بیماری‌های قلبی که منجر به کمبود و فقر اکسیژن در بافت‌ها و مغز می‌گردند، بیماری‌های متابولیک، دیابت، سوءتغذیه، اشکالات کروموزومی که با تاخیر خود را نشان می‌دهند و... برخی از این موارد هستند.

دکتر محمدجعفر طالب‌پور

جام‌جم